

Miksi maailmankaupan kasvu on hidastunut?*

Maailmakauppa kasvoi vuosikymmeniä huomattavasti nopeammin kuin maailman bruttokansantuote, mutta viime vuosina se on kasvanut lähes samaa vauhtia kuin tuotanto. Tämä näyttää johtuvan valtaosin pysyvimmistä rakenteellisista tekijöistä ja vähäisemmissä määrin ohimenevistä suhdannetekijöistä. Maailmankaupan kasvun hidastuminen ei kuitenkaan merkitse globalisaation hidastumista eikä kilpailun vähentymistä. Informaatio- ja kommunikaatioteknologia, digitalisaatio ja robotiikka vähentävät tarvetta kuljettaa tavaroita samalla kun tietotaitoa voidaan siirtää aiempaa joustavammin ja tehokkaammin. Todennäköisesti nämä kehitystrendit jatkuvat ja kohtuupalkkaisten työpaikkojen luonti kehittyneissä maissa on vaikeaa.

Maailmankaupan eli tavaroiden ja palveluiden kaupan tilastoitu kasvu on ollut viime vuosina heikkoa. Vuoden 2010 jälkeen maailmankaupan vuosikasvu on ollut noin puolet vaimeampaa kuin vuosien 1980–2009 välillä keskimäärin. Myös suhteessa maailman bruttokansantuotteen kasvuun maailmankaupan kasvu on ollut heikkoa jo liki kymmenen vuotta, mutta erityisesti vuoden 2010 jälkeen kaupan kasvu suhteessa bruttokansantuotteen kasvuun on pysynyt heikkona. Onko kyseessä ohimenevä ilmiö?

Maailmankaupan hidastuminen liittyy osin suhdanneluonteisiin, osin rakenteellisiin ja osin muihin, lähinnä poliittisiin tekijöihin. Suhdanneluonteisiin tekijöihin voidaan lukea mm. EU-alueen sisäisen kaupan ja Kiinan talouden kasvun hidastuminen sekä kehittyneiden maiden investointiaktiiviteetin vaimeus. Rakenteellisiin tekijöihin voidaan lukea mm. Kiinan sekä Itä- ja Keski-Euroopan

maiden integraatioprosessin kiihkeimmän vaiheen taakse jääminen, tuotannon hajauttamisen eli arvoketjujen laajentumisen nopeimman kasvuvaiheen ohitus, palveluiden ja digitalisaation kasvu tavaratuotantoa enemmän sekä osin myös eri maiden hallitusten kasvaneet toimet kotimaisen tuotannon turvaamiseksi.

MIKSI KAUPAN KASVU ON TOIVOTTAVAA?

Maailmankaupan ja maailman bruttokansantuotteen suhde voidaan nähdä tuotannon erikoistumisen mittana; mitä enemmän kauppaa suhteessa tuotantoon, sitä enemmän työnjakoa. Globalisaation eli kansainvälisen vaihdannan ja kaupan lisääntyminen kasvattaa maailman kokonaistuloja ja hyvinvointia. Työnjako ja tuotannon erikoistuminen on toivottavaa, koska se tehostaa tietotaidon leviämistä, johtaa resurssien käytön tehostumiseen ja näin myös voimakkaampaan talouden ja hyvinvoinnin kasvuun. Esimerkiksi Suomessa elektroniikkateollisuuden kukoistus 1990-luvulla ei olisi ollut

mahdollista ilman vilkasta kansainvälistä kauppaa.

Kaupan kasvu on myös lisännyt eri maiden välistä tulojen tasa-arvoa, sillä sen kautta nousevissa talouksissa köyhyys on vähentynyt, keskimääräiset tulot asukasta kohti ovat kasvaneet ja tietotaito on parantunut. Lisäksi talouskehityksen näkökulmasta maailmankaupan bruttokansantuotetta nopeampi kasvu tukee erityisesti pienten avoimien maiden työllisyyden ja tulojen kasvua. Näiden syiden takia globalisaation kiihtymisen mukanaan tuoma kaupan bruttokansantuotetta nopeampi kasvu on ollut toivottavaa.

Maailmankaupan kasvu on tukenut tulotason kohoamista ja se on vähentänyt köyhyyttä nousevissa talouksissa.

Tuoreiden empiiristen tutkimusten mukaan tulot ovat nousseet voimakkaasti

JUHANA HUKKINEN tähdentää, että maailmankaupan kasvun hidastuminen ei merkitse globalisaation hidastumista eikä kilpailun vähentymistä. Informaatio- ja kommunikaatioteknologia, digitalisaatio ja robotiikka vähentävät tarvetta kuljettaa tavaroita samalla kun tietotaitoa voidaan siirtää aiempaa joustavammin ja tehokkaammin.

nousevissa talouksissa mm. globalisaation ansiosta. Erityisesti Kiinan avautuminen ja voimakas kasvu on tukenut nousevien talouksien tulojen kasvua. Tätä kuvaa hyvin **LAKNERIN JA MILANOVICIN** (2015) esittelemä ns. elefanttikuvio (ks. myös **MILANOVIC** 2016), josta **CORLETT** (2016) on esittänyt tarkennuksia. Corlettin tarkasteluissa nähdään voimakas tulojen kasvu nousevissa talouksissa, joissa reaalitytulot ovat kasvaneet parhaimmillaan jopa yli 100 prosenttia 20 vuoden aikana. Sen sijaan kehittyneiden talouksien matala- ja keskituloisilla tulojen kasvu on ollut vaimeampaa.¹

Kehittyneiden talouksien tuloerojen kasvu näkyy suurituloisimpien tulojen erittäin voimakkaana yli 50 prosentin kasvuna. Osaltaan tähän lienee vaikuttanut suurituloisimpien tietotaidon myynti arvoketjujen laajentumisen sekä informaatio- ja kommunikaatioteknologian avulla globaaleilla markkinoilla yhä laajemmalle asiakas- ja kuluttajajoukolle.

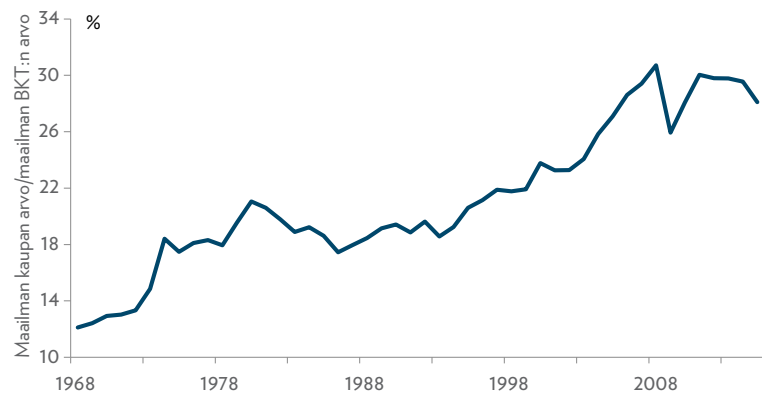
Keski- ja alempituloisten kohdalla **AUTOR ET AL.** (2015) havaitsivat, että Yhdysvalloissa lisääntyneestä Kiinan tuontakilpailusta eniten kärsivillä alueilla työllisyys on vähentynyt erityisesti teollisuuden ja alhaisen koulutuksen saaneilla työntekijöillä. Myös **ACEMOGLUN ET AL.** (2016) mukaan globalisaation seurauksena Kiinan tuontakilpailun lisääntyminen on vuoden 2000 jälkeen ollut merkittävin syy Yhdysvaltain tehdasteollisuuden heikolle työllisyyskehitykselle sekä dynaamisten vaikutusten kautta koko Yhdysvaltain heikolle työllisyyden kasvulle.² Toisaalta mm. **BLOOM ET AL.** (2016) osoittavat, että tuonnin kasvu Kiinasta kiihdytti teknistä muutosta ja tuottavuuden kasvua Euroopassa vuosina 1996–2007.

Globalisaatio ja kaupan kasvu on tehnyt kehittyneissä maissa erityisesti teollisuuden ja matalan koulutuksen työntekijöistä häviäjiä.

Globalisaatiossa ja kaupan kasvussa on siis ollut eittämättä hyötyjiä ja häviäviä, mutta niiden kokonaisvaikutus on laajasti hyväksytyt tutkimustiedon mukaan positiivinen. Jos häviäjille korvataan tulojenmenetykset, niin jokaisen tilanne on parempi. Tämä sopeutumisprosessi on kuitenkin vaikea, sillä menetetyt työn tai tulojen laskun korvaaminen uudella työllä tai paremmilla tuloilla voi olla hidasta ja hankalaa. Todellisuudessa globa-

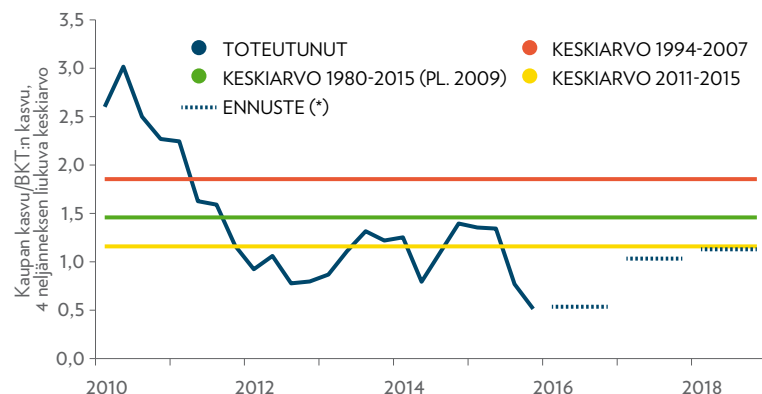
lisaation häviäjille on vain harvoin korvattu tulojenmenetykset täysimääräisesti. Tätä ilmiötä Lawrence Summers kuvasi vuonna 2007 termillä ”Davosin valhe”.³ Lisäksi globalisaation kasvuun läheisesti liittyvä nousevien ja kansainväliseen työjakoon mukaan tulleiden talouksien alhaisten työvoimakustannusten taustalla voi osin olla hyvän hintakilpailukyvyyn sijaan ei-toivottu lipsuminen työntekijöiden perusoikeuksista.⁴

Kuvio 1. Maailmankauppa ja BKT 1968–2015.

Lähde: Suomen Pankki ja Macronbond.

Kuvio 2. Maailman kaupan kasvu on hidastunut.

* Suomen Pankin ennuste, syyskuu 2016.

Lähde: IMF, Maailmanpankki, OECD ja Suomen Pankki.

FINANSSIKRIISIN VAIKUTUKSET JA KIINAN TALOUSKASVUN HIDASTUMINEN OVAT JARRUTTANEET MAAILMANKAUPPAA.

ITÄ-EUROOPAN JA KIINAN INTEGROITUMINEN, KAUPPOLIITTIKKA JA ARVOKETJUT

Maailmankauppa kasvoi erityisen voimakkaasti vuosien 1986 ja 2007 välisenä aikana (kuvio 1). Tällöin maailmantalouteen vaikutti kaksi geopoliittista ja joukko taloudellisia kehityskulkuja; (i) Itä- ja keskinen Euroopan maiden integroituminen Länsi-Eurooppaan, (ii) Kiinan integroituminen maailman talouteen ja (iii) taloudessa tuotannon hajauttaminen eli arvoketjujen laajentuminen kiihtyi huomattavasti, kuljetuskustannukset alenivat ja kaupan esteitä purettiin. Merkittävää oli myös teknologian kehitys, erityisesti internetin käyttöönoton myötä tiedonsiirto tehostui, ja tämä edesauttoi tuotantoketjujen hajauttamista ja mm. Kiinan integroitumista maailmantalouteen.

Kauppoliitikalla oli vuosina 1986–2007 merkittävä rooli kansainvälisen kaupan kasvun taustalla. Vuonna 1986 allekirjoitettiin Euroopan yhtenäisasiirikiirja (Singel European Act), jonka tavoitteena oli sisämarkkinoiden toteuttaminen vuoden 1992 loppuun mennessä, vuonna 1989 perustettiin Aasian ja Tyynenmeren maiden talousjärjestö (APEC), vuonna 1994 saatiin päätökseen tulleja ja kauppaa koskevan yleissopimuksen (GATT) Uruguayn kierros, vuoden 1994 alussa astui voimaan Pohjois-Amerikan vapaakauppasopimus (NAFTA), ja vuonna 2001 Kiina liittyi maailman kauppajärjestöön (WTO).

**Vuosina 1986–2007 maailman-
kaupan kasvua vauhdittivat
uudet kauppasopimukset,
taloudellinen integraatio,
arvoketjujen laajeneminen ja
kuljetuskustannusten
aleneminen.**

Samaan aikaan myös tuotannon arvoketjut laajenivat, kun tuotantoa hajautettiin eri maihin ja tuotannon väli tuotteiden kuljetus maasta toiseen kiihdytti maailmankauppaa. Näiden tekijöiden ansiosta maailmankauppa lisääntyi huomattavasti enemmän kuin maailman bruttokansantuote. Mutta vuonna 2007 alkaneen finanssikriisin jälkeen maailmankaupan kasvu on ollut hidasta.

Maailmankauppa kasvoi vuosina 1980–2007 keskimäärin noin kaksi kertaa nopeammin kuin maailman bruttokansantuote. Vuosina 2011–2015 kaupan kasvu oli vain hieman bkt:n kasvua nopeampaa (kuvio 2), ja viime aikoina se on kasvanut samaa vauhtia bkt:n kanssa. Maailmankaupan kasvun hidastumisen taustalla on osin väliaikaisia suhdannetekijöitä, mutta myös pysyvämpiä rakenteellisia tekijöitä.⁵

**Viime aikoina
maailmankauppa on
kasvanut samaa vauhtia
kuin bkt.**

OHIMENEVÄT SUHDANNETEKIJÄT

Vuosien 2007–2008 finanssikriisin jälkeen kulutuksen ja investointien kasvu on ollut heikkoa kehittyneissä maissa. Velkaantuneisuuden purkamisen on rasittanut kotitalouksien ostovoimaa, ja taseiden parantaminen on heikentänyt yritysten investointihalukkuutta erityisesti Euroopassa. Toisaalta kehittyvien maiden ja erityisesti Kiinan kasvuvauhdin hidastuminen on osaltaan hidastanut maailmankaupan kasvua.

Kansainvälisten järjestöjen ennusteiden valossa kehittyneiden maiden kulutus- ja investointiaktiiviteetti on lähivuosina hieman aiempaa vilkkaampaa. Tämä tukee maailmankaupan kasvua lähivuosina, mutta kaupan kasvu suhteessa bruttokansantuotteen kasvuun jää

kuitenkin huomattavasti vaimeammaksi kuin vuosina 1980–2007, sillä kaupan kasvun taustalla on joukko pysyvämpiä rakenteellisia tekijöitä.

PYSYVÄMMÄT RAKENNETEKIJÄT

Teollisuustuotteiden osuus maailmankaupasta on supistumassa ja vaikeasti tilastoitavien palveluiden osuus on kasvussa. Teollisuustuotteiden, investointitavaroiden sekä kestokulutustavaroiden valmistus on osin laajojen arvoketjujen ansioista hyvin kauppaintensiivistä, sen sijaan palveluiden tuottaminen on vähemmän kauppaintensiivistä. Kun kysynnän kasvu suuntautuu enemmän palveluihin, niin maailmankauppa suhteessa bruttokansantuotteeseen ei lisäänty aiemmin koetulla voimalla.

Lisäksi moniin palveluihin liittyy kasvava digitalisaatio. Digitaalisten tuotteiden ja tietovirtojen luotettava tilastointi on tunnetusti hankalaa, mutta tiedetään, että esimerkiksi valtioiden rajat ylittävän digitaalinen kaistaliikenne on kasvanut 45-kertaisesti vuoden 2005 jälkeen (MCKINSEY & COMPANY 2016). Selvää kuitenkin on, että palveluiden ja digitaalisaation kasvu on vähemmän kaupaintensiivistä kuin tehdasteollisuuden tuottaminen tavaroiden tuotanto, sillä kauppaa kasvattavien väli tuotteiden osuus palveluiden ja monien digitaalisten tuotteiden valmistuksessa on tavaroiden tuotantoprosesseita vähäisempää. Myös talouden yleinen digitalisaatio eli digitaalisaation kasvu tuotannossa ja kulutuksessa merkitsee tietovirtojen voimakasta kasvua suhteessa tavaravirtojen kasvuun.⁶ Kaiken kaikkiaan informaatio- ja kommunikaatioteknologian (ICT) kehitys muuttaa globalisaation luonnetta, kun vaihdannan kohteena ovat aiempaa enemmän tietovirrat, joiden avulla inhimillistä pääomaa ja tietotaitoa voidaan liikuttaa aiempaa nopeammin, edullisemmin ja tehokkaammin (BALDWIN 2016).

KÄÄNTEET TUOTANNON ARVOKETJUJEN LAAJENTUMISESSA JA KAUPPOLITIIKASSA OVAT MYÖS HIDASTANEET KAUPAN KASVUA.

Toinen ja merkittävin pysyvämpi rakenteellinen tekijä on Itä- ja Keski-Euroopan maiden, mutta erityisesti Kiinan integraatioprosessin ”kypsyminen”. Kiinan kasvumallin muutos viennistä kotimaiseen kysyntään merkitsee Kiinan tuontialttiuden laskua. Kun vuonna 2006 tuonnin suhde maan bkt:en oli noin 30 prosenttia, niin vuonna 2015 se oli puolittunut noin 15 prosenttiin. Tämä on suurin yksittäinen tekijä maailmankaupan kasvuvauhdin konvergoitumisessa kohti maailman bkt:n kasvua.

Palvelukaupan ja digitalisaation kasvu ja erityisesti Kiinan tuontialttiuden lasku ovat hidastaneet tavarakaupan kasvua.

Kolmas pysyvämpi rakenteellinen tekijä liittyy tuotannon arvoketjujen laajentumisvauhdin hidastumiseen. Globaalien panos-tuotos-tarkastelujen sekä välituotteiden tuotannonrakennetta kartoitta-

vien tutkimusten mukaan arvoketjujen laajentumisvauhti näyttää hidastuneen vuoden 2011 jälkeen kaikilla keskeisillä talousalueilla.⁷ Osaltaan tähän lienee vaikuttanut se, että arvoketjujen lisääntymisestä saadut hyödyt ovat jo käytössä eikä merkittäviä lisähyötyjä ole näköpiirissä. Myös pitkälle hajautetun tuotannon arvoketjuihin liittyvät todelliset tai koetut riskit saattavat olla nykyään aiempaa suuremmat, kun yleiset geopolittiset riskit ovat kasvaneet. Paikallista tuotantoa suojaavat lisenssi- ja verotuskäytännöt ovat osaltaan hidastaneet arvoketjujen laajentumisvauhtia. Lisäksi monella teollisuuden alalla (mm. autoteollisuudessa) on nähty tuotannon siirtoja lähemmäksi lopputuotteen käyttäjiä.

Edellä esitettyjen rakenteellisten tekijöiden lisäksi maailmankaupan kasvua saattaa jatkossa hidastaa eri maiden hallitusten kasvaneet kannanotot ja mahdolliset toimet kotimaisen tuotannon turvaamiseksi. Erityisesti Yhdysvalloissa kotimaista tuotantoa ja työllisyyttä edistämään pyrkivä talouspolitiikka ja siihen

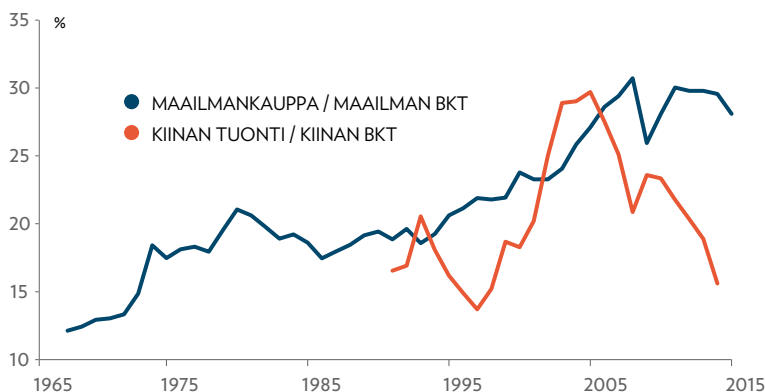
liittyvä retoriikka ovat viime aikoina saaneet paljon huomiota. Verohelpotukset ja muut tuet kotimaiselle tuotannolle lienevät monessa maassa melko yleisesti käytettyjä talouspolitiikan keinoja, mutta niistä ei ole saatavilla selkeää ja luotettavaa tilastotietoa.⁸ Kauppapolitiikalla on aiemmin ollut merkittävä rooli kansainvälisen kaupan kasvun taustalla, mutta viime vuosina poliittinen ilmapiiri näyttää monessa maassa muuttuneen, kun useassa kehittyneessä maassa äänestyskäyttäytymiseen on syntynyt polarisaatioita globalisaatiota kannattavien ja sitä vastustavien leireistä.

ONKO KAUPAN HIDASTUMINEN OHIMENEVÄÄ?

Kansainvälisten järjestöjen ennusteiden valossa maailmankaupan hidastuminen suhteessa maailman bruttokansantuotteeseen ei ole ohimenevää, mutta maailmankaupan kasvun voimakkain hidastumisvaihe lienee ohitettu. Suhdanne-tila kohenee kehittyneiden maiden kotimaisen kysynnän – kulutuksen ja investointien – ennustetun ripeytymisen ansioista. Mutta maailmankauppa kasvaa ennusteiden valossa lähivuosina suunnilleen samaa vauhtia kuin maailman bruttokansantuote. Paluuta vuosien 1980–2007 aikana toteutuneeseen kaupan kaksi kertaa tuotantoa nopeampaan kasvuun ei ole näköpiirissä.

Kauppan kasvun hidastumisen taustalla olevat rakenteelliset tekijät eivät vaikuta lähivuosina poistuvan. Kiinan kasvumallin muutos on pysyvää, palveluiden kasvu jatkuu tehdasteollisuuden tuottamien tavaroiden kasvua nopeampana, tuotannon arvoketjut ovat jo laajentuneet, digitalisaatio etenee ja kotimaista tuotantoa edistämään pyrkivä talouspolitiikka saattaa monin paikoin aktivoitua. Myös teknologia saattaa olla kehittymässä tuotantoketjuja lyhentävään muotoon. Informaatio- ja kommunikaatio teknologian (ICT) kehityksen myötä esimer-

Kuvio 3. Maailman ja Kiinan tuontialttius.

Lähde: Suomen Pankki ja Macrobond.

kiksi robotiikka, ”tekoöly” ja 3D-tulostus voivat palauttaa tuotantoa lähemmäksi loppumarkkinoita.

Vaikka tuotanto saattaa palata kehittyneisiin maihin, niin työpaikkojen synty voi jäädä aiempaa heikommaksi. Jos tämä kehityskulku toteutuu, uusien talouksiin mahdollisuus kopiaida Kiinan vuosien 1990–2010 kasvu- ja integraatiomalli voi olla aiempaa rajallisempi. Maailmankaupan merkittävämpi kasvu ja paluu vuosien 1980–2007 ”kulta-aikaan” edellyttäisivät näiden kehitystrendien kääntymistä, erityisesti mm. Intian ja Afrikan maiden voimakasta kasvua ja Kiinan kaltaista integroitumista maailmantalouteen. Tämä vaikuttaa epätodennäköiseltä.

Maailmankaupan kasvun voimakkain hidastuminen lienee ohitettu, mutta paluuta entiseen ”kulta-aikaan” ei ole.

Kaiken kaikkiaan maailmankaupan kasvun hidastuminen ei välttämättä ole tarkoittanut globalisaation hidastumista. Informaatio- ja kommunikaatioteknologia, digitalisaatio ja robotiikka merkitsevät, että hyödykkeitä tarvitsee kuljettaa aiempaa vähemmän maiden välillä. Informaatio- ja kommunikaatioteknologia ja digitalisaatio merkitsevät myös sitä, että työpanos ja tietotaito voidaan erottaa ja allokoida aiempaa joustavammin ja tehokkaammin.

Maailmankaupan kasvun hidastuminen ei merkitse myöskään, että kilpailu olisi vähentynyt. Internet on tuonut läpinäkyvyyden hintoihin ja lisännyt kilpailua entisestään. Kovempi kilpailu, digitalisaatio ja tietotaidon vaivaton siirrettävyys merkitsevät, että yritykset optimoivat tuotantoketjunsä yhä paremmin. Kun tähän yhdistetään tekoöly ja robotiikka, niin on todennäköistä, että kohtuupalkkaisten työpaikkojen luonti kehittyneissä maissa, esimerkiksi Yhdysvalloissa on vaikeaa. Todennäköistä on, että yllä mainitut, jo osin toteutuneet ja nyt nähtävissä olevat globalisaatioon liittyvät rakenteelliset kehitystrendit jatkuvat. ■

Viitteet

* Kiitän Martti Hetemäkeä ja Samu Kurria hyödyllisistä kommentteista tämän artikkelin aiempaan versioon. Artikkelissa esitetyt mielipiteet eivät välttämättä vastaa työnantajani Suomen Pankin kantaa.

1 Ks. kuitenkin **FREUND** (2016), jonka mukaan jos Japani, entiset SEV-maat ja Kiina poistetaan tarkastelusta, niin havaitaan, että valtaosalla tulojen kasvu vuosien 1998–2008 välillä on ollut noin 40 prosentin luokkaa. Käsitys suurituloisimpien tulojen muutoksesta säilyy ennallaan, mutta maailman köyhimmissä maissa tulot ovat supistuneet.

2 Vrt. myös **COUNCIL OF ECONOMIC ADVISERS** (2016) ja **EBERSTADT** (2016).

3 Ks. esim. **O’ROURKE** (2016).

4 Ks. esim. **RODRIK** (2016).

5 Maailmankaupan hidastumista ja sen taustalla olevia tekijöitä ovat kuluvana vuonna selvittäneet mm. Euroopan keskuspankki (ks. **IRC TRADE TASK FORCE** 2016), **OECD** (2016) ja **IMF** (2016).

6 Esimerkiksi markkina-arvoltaan maailman suurimpiin yhtiöihin lukeutuvan General Electric-yhtiön toimintaa ohjataan ja kehitetään nykyään heidän ohjelmistollaan nimellä Predix, josta on tullut ilmeisen keskeinen osa GE:n toimintaa.

7 Ks. esim. **TIMMER ET AL.** (2016).

8 Ks. kuitenkin **WTO** (2016).

Kirjallisuus

ACEMOGLU, D. & AUTOR, D.H. & DORN, D. & HANSON, G.H. & PRICE, B. (2016), Import Competition and the Great U.S. Employment Sag of the 2000s, *Journal of Labor Economics*, 34: S1, S141-S198.

AUTOR, D.H. & DORN, D. & HANSON, G.H. (2015), Untangling Trade and Technology: Evidence from Local Labour Markets, *Economic Journal*, 125, 621-646.

BALDWIN, R. (2016), *The Great Convergence, Information Technology and the New Globalization*, Cambridge, MA: Harvard University Press.

BLOOM, N. & DRACA, J. & VAN REENEN, J. (2016), Trade Induced Technical Change? The Impact of Chinese Imports on Innovation, IT and Productivity, *Review of Economic Studies*, 83, 87-117.

CORLETT, A. (2016), Examining an Elephant: Globalisation and the Lower Middle Class of the Rich World, *Resolution Foundation Report*, September.

COUNCIL OF ECONOMIC ADVISERS (2016), *The Long-Term Decline in Prime-Age Male Labor Force Participation*, CEA Report 20 June.

EBERSTADT, N. (2016), *Men Without Work, America’s Invisible Crisis*, West Conshohocken, PA: Templeton Press.

FREUND, C. (2016), Deconstructing Branko Milanovic’s ”Elephant Chart”: Does It Show What Everyone Thinks?, *Peterson Institute For International Economics*, 30.11.2016.

IMF (2016), *Global Trade: What’s Behind the Slowdown?* IMF Economic Outlook, Chapter 2, October.

IRC TRADE TASK FORCE (2016), *Understanding the Weakness in Global Trade*, ECB Occasional Paper Series No. 178.

LAKNER, C. & MILANOVIC, M. (2015), *Global Income Distribution: From the Fall of the Berlin Wall to the Great Recession*, *World Bank Economic Review*, 30, 203-232.

MCKINSEY & COMPANY (2016), *Digital Globalization: The New Era of Global Flows*.

MILANOVIC, M. (2016), *Global Inequality*, Cambridge, MA: Harvard University Press.

OECD (2016), *Cardiac Arrest or Dizzy Spell: Why is World Trade So Weak and What can Policy Do About It?* OECD Economic Policy Paper No. 18.

O’ROURKE, K. (2016), *The Davos Lie*, *Critical Quarterly*, 58:1, 114-118.

RODRIK, D. (2016), *Straight Talk on Trade*, *Project-Syndicate* 15.11.2016

TIMMER, M. & LOS, B. & STEHRER, R. & DE VRIES, G. (2016), *Production Fragmentation and the Global Trade Slowdown*, *VoxEU* 21.11.2016.

WTO (2016), *WTO Report on G-20 Trade Measures*, 10.11.2016.